

עניינים תוכן

2	מבוא.....
4	פרק 1 – סקירת ספרות.....
4	תרבות ותודעה קולקטיבית.....
5	דת כתרבות.....
6	מה בין זיכרון קולקטיבי לזיכרון היסטורי.....
7	זהות.....
7	משמעות המקום בהבניית הזהות.....
8	טראומה וטראומה תרבותית.....
9	מושגים כללים של טראומה:.....
11	פרק 2 – אירוע ההתנתקות, מחקרים.....
12	הפגיעה בזהות.....
12	אובדן ובגידה.....
14	תוצאות הפינוי.....
15	פרק 3 – הנצחה וזיכרון.....
20	פרק 4 – דיון.....
23	סיכום.....
24	ביבליוגרפיה.....

מבוא

שנים ספורות לאחר כיבוש רצועת עזה בשנת 1967 בידי ישראל, הקימו את ההתנחלויות הראשונות במטרה לחזק את אחיזתה של ישראל באזור. האיידאולוגיה שדחפה את אותם מתיישבים הייתה ציונית ודתית, והם קיבלו תמיכה רחבה מהממשלה. ההתנגדות הפלסטינית כנגד ההתנחלויות הללו החלה וגברה עם השנים, וזאת לאור מצבם הכללי הקשה של תושבי עזה והרצון של ממשלת ישראל להגיע לפתחו של מו"מ על הסכם עם הפלסטינים.

ממשלת ישראל, דאז, של אריאל שרון (ז"ל), השתכנעה שיש לסגת באופן חד צדדי מרצועת עזה, ללא כל הסכם – ההחלטה התקבלה בשנת 2005, והכתה בהלם את ציבור המתנחלים בכל הארץ. 17 ישובים פונו מרצועת עזה ו-4 ישובים מצפון השומרון – כולן הוקמו בהחלטה ובחסות הממשלה (אבן), ההחלטה ששינתה את פני ההיסטוריה, (68).

המתנחלים פונו בידי צבא ישראל בתוך שבוע באוגוסט 2005. המתנחלים התכחשו לנסיגה שלהם עד הרגע האחרון, וסירבו לשתף פעולה עם המפנים שהיו ברובם חיילים בהכשרה לקצונה, ופעלו בזמן העקירה בדרכים של אלימות, השפלה או ניסיון לשכנע את החיילים לסרב פקודה ((ארנון, לוזון, שנל, שמאי, השפעות פינני ממקום יישוב, 120).

נושא עבודת המחקר: זיכרון קולקטיבי בנושא ההתנתקות מרצועת עזה וצפון השומרון
שאלת המחקר שתנחה אותי: **באיזה אופן זוכרים ומנצחים המפונים את אירוע ההתנתקות וחייהם בהתנחלויות, והאם האופן שבו הם מנצחים את האירוע מאפיין את הטראומה שעברו?**
ברצוני לבדוק כיצד זוכרים המפונים את האירוע המכונן של ההינתקות מבתיים, כיצד האירוע השפיע על צורת ההנצחה שלהם, וכיצד צורת ההנצחה מאפיינת את הטראומה האישית והקבוצתית שהם עברו ותומכת בהם כך שיכולו להתמודד עם הטראומה.

בחרתי בנושא זה מכמה סיבות:

- 1) מתנחלים במדינת ישראל מאובחנים כקבוצה נפרדת בתוך האומה הישראלית, אם זה מבחינת התפיסות הדתיות – לאומיות שלהם ואם זה בגלל הדרך שבה הם בוחרים להגשים את האיידאולוגיה שלהם. המתנחלים בדו"כ מורחקים מהאליטה הישראלית, שלרוב מזוהה עם השמאל הישראלי, ונמצאים בשולי החברה (אבן), ההחלטה ששינתה את פני ההיסטוריה, (69). האבחנה כי תרבות זו מתקיימת בתוך התרבות הישראלית מוסיפה טעם נוסף לשאלת הזיכרון הקולקטיבי, שכן הזיכרון של האירוע משתנה בין התרבות הישראלית הרחבה לבין התרבות של המתנחלים, שהיא ישראלית ברובה אבל בעלת אלמנטים שונים מבחינה איידאולוגיית. כך, לדעתי ניתן לבחון את ההיבטים של זיכרון קולקטיבי לעומק.
- 2) המתנחלים חשו לאחר ההתנתקות שהם בעמדה שולית בחברה הישראלית, הישגם הציוני כמקימי מדינת ישראל השלמה לא רק של הוכר אלא בוטל כלא היה, המתנחלים חשו שהם מבודדים מהקהילה בישראל. תחושה זו יוצרת ניכור וזרות מבחינת המתנחלים כלפי הממשלה וגם כלפי שאר הציבור הישראלי (שלג), המשמעות הפוליטית והחברתית. רוט, משבר הממלכתיות) – מעניין להבין כיצד עובדה זה משפיעה על הטראומה התרבותית שהמתנחלים עברו, ואיך זה משפיע על הצורה שבה הם מנצחים וזוכרים את האירוע.
- 3) אירוע ההתנתקות הינו אירוע יוצא דופן (אף על פי שהוא לא היה אירוע נדיר), שכן הוא חילק את מדינת ישראל לשתי דעות – בעד ונגד. לאורך ההיסטוריה של ישראל, הרבה פעמים חולקה המדינה לשתי דעות

בנוגע להחלטות הממשלה, אך, האירוע ההתנתקות מציין לדעתי מצב שבו הצד שהיה בעד ההתנתקות היה עיוור לטראומה שעלולים לעבור הצד המתפנה (בר טל, לחיות עם הסכסוך).
עצם העובדה שאזרחים ישראלים – צבא ישראל, היה צריך לפנות בכוח פיזי אזרחים ישראלים מבתיהם, אותם הקימו בחסותה ובעזרתה של הממשלה, תוך השקעה כספית ואידיאולוגית ניכרת, מביאה אותי להבין כי גודל טראומת הפינוי יכולה להשפיע על אופן הזיכרון.
ברצוני לבדוק את האלמנטים אשר מאפיינים את הטראומה של המתנתקים לאור העובדה שאירוע ההתנתקות, והשיח הציבורי שהוא יצר לפני, בזמן ואחרי – וחשוב לציין כי הוא השתנה בזמנים השונים הללו, השפיע על צורת הזיכרון הקולקטיבי והשפיע על הצורך שלהם לזכור ולהעביר לדורות הבאים את הזיכרון.

שיטת המחקר: זהו מחקר איכותני, המתבסס על ניתוחי תוכן של מקורות ראשוניים – עדויות של מפונים, סיקורי תקשורת וכדומה. ניתוח של מאמרים כללים בנושא טראומה, פוסט טראומה, טראומה תרבותית, אובדן זהות וכדומה.
ניתוח של מאמרים אשר חקרו את נושא טראומת המפונים מיישובי עזה וצפון השומרון, גבו עדויות, שאלונים פתוחים וסגורים והמסקנות שאליהן הם הגיעו.
ניתוח אמצעי הזיכרון של המפונים לאחר הפינוי בשתי תקופות – כשנתיים שלוש לאחר הפינוי, כ-10-12 שנים לאחר הפינוי. מה הן דרכי ההנצחה והזיכרון של המפנים, ולמה לדעתם הם בחרו באמצעים אלו של זיכרון. כמו כן, אכתוב מעט על השינוי התפיסתי של מקבלי ההחלטות והחברה הישראלית בכל הנוגע לזיכרון של אירוע ההתנתקות, והאם זה קשור לצורה שבה הזיכרון הקולקטיבי של המפונים התעצב.
המחקר, כאמור, יתבסס על ניתוח מאמרים ומחקרים אודות חברה, תרבות, טראומה, זהות ושייכות למקום.

פרק 1 – סקירת ספרות

בפרק זה אציג את המחקרים אודות התחומים הכללים שבהם אגע במהלך העבודה: מה הם המאפיינים הברורים של תרבות ע"פ מחקרים מוכרים, וכיצד תרבות מתעצבת. מה הקשר בין תרבות לדת בימינו, וגם מה הקשר בין דת, תרבות ולאום.
תחומים נוספים אשר קשורים לטראומה: כיצד מתעצבת טראומה בנפש האדם, וכיצד היא נוצרת בתרבות – אבדוק מחקרים בנוגע לטראומה חברתית, וכיצד היא שונה מטראומה אישית, איך טראומה משפיעה על זהות האדם וזהות החברה.
כמו כן, אציג את המחקרים אודות יצירת זיכרון קולקטיבי- זיכרון היסטורי, זיכרון חברתי מול זיכרון אישי, יחסי עבר והווה בזיכרון, זיכרון ומקום (דגש על אדמה), זיכרון אל מול שתיקה והכחשה, פרקטיקה של הנצחת זיכרון, טראומה תרבותית וקולקטיבית, כיצד הזיכרון משפיע על חיי היום. אשים דגש על מושגי ייסוד שאעשה בהם שימוש לאורך העבודה.

תרבות ותודעה קולקטיבית

במחקריו של אמיל דורקהיים, סוציולוג צרפתי-יהודי, מאבות הסוציולוגיה ומדעי החברה, הוא בעיקר התמקד במושג של תודעה קו